

Estatuak praktikara eramandako biolentziaren biktimen aitortza mailaren datuak

2020 Martxoa

Egria

Zalantzarik gabe, zaila da denbora-tarte zehatz bat zehaztea Euskal Herriak bizi duen gatazka politikoaren ondorioz sortutako biktimak kuantifikatzeko.

Egiari Zor Fundazioan zorrotzak izaten saiatzen gara jasan dugun indarkeria adierazpenen jatorriaren eta ondorioen diagnosa egiterako garaian. Zentzu horretan, **euskal gatazka politikoaren jatorria aztertzea helburu badugu, gure herriak gaur egun arte bizi izan duen continuum bortitzaren abiapuntua den mugarri argi bat topatuko dugu: 1936ko uztailean matxinatutako bandoak emandako estatu-kolpea**. Hori dela eta, gure ustez, gatazka politikoaren ondoriozko biktima desberdinak zenbatzerako orduan, erreferentzia, zalantzarik gabe, data hori izan behar da.

Gainera, uste dugu kuantifikazio horri ez zaiola muga gisa jarri behar 2010. urtea, eta gaur egun arte iritsi behar dela, gatazka politikoak oraindik dirauelako. 2011n ETAk jarduera armatua behin betiko utzi ondoren, indarkeria poliziala, jazarpen ideologikoa, atxiloketa politikoak, komunikabideen ilegalizazioak, mobilizazioen debekuak eta abar eman dira. Gertakari horiek guztiak ezin dira "euskal kasuaren" motibazio politikoaren testuingurutik kanpo ulertu.

Horren adibide dira Iñigo Cabacasen heriotza, Ertzaintzak 2012an jaurtitako pilotakada baten eraginez; euskal preso eta iheslarien sakabanaketak gaur egun arte iraun izana edo 2016an Altsasuko zazpi gazteak espetxeratzea, bi guardia zibilekin taberna batean izandako liskarragatik. Gatazka politikoak oraindik irauten du, eta eskubide urraketek irauten dute, ETAk jada hiltzen ez badu ere.

ETAren jaiotzaren eta jarduera armatuaren aurretik, eta une berean, existitzen zen dagoeneko indarkeria zuzena, egiturazkoa eta kulturala, Francoren diktadura-erregimenak praktikara zeramana, hain zuzen ere. Egiari Zorren ustez, bortxa horrek bere horretan dirau, neurri txikiagoan bada ere, 2018an ETA behin betiko desagertu bazen ere. Larria da benetan, giza eskubideak babesteko ardura duena izatea horiek urratzen dituenak.

Memoria historikoaren eremuan lanean diharduten elkarteek izugarritzko lana egiten dute 1936ko estatu-kolpearen ondorengo urteei dagokienez, frankismoaren lehen hamarkadak barne. Horregatik, **Egiari Zorrek espainiar eta frantses Estaturen biolentziak eragindako biktimak kuantifikatzeko 1960 urtea hartzen du erreferentziatzat**, bereziki azpimarratuz, gainera, zein txikia den denbora horretan ofizialki aitortutako biktimen kopurua. Jarraian ikusi daitezke hildakoen, torturatuen eta zaurituen inguruko zifrak eta ehunekoak.

Oso anitzak eta pluralak izan dira Estatuak urte luzeetan zehar baliatu izan dituzten biolentzia formak Euskal Herriko gatazkaren testuinguruan. Hori dela eta, oso anitzak eta pluralak dira, baita ere, biolentzia horiek sorrarazi dituzten biktimak.

Bakoitza zerrendatzea lan benetan konplexua da, gatazkaren ondorioak haien azaletan jasan dituen pertsona bakoitzak bizi izandakoaren inguruko ñabardura ezberdin bat eskaini baitezake (eta, gure iritzitan, horrela behar du).

Nolanahi ere, 1960tik hona, Espainiako eta Frantziako Estaturen indarkeriaren ondorioz hildako, zauritutako eta torturatutako pertsonen kopuruari erreparatzen badiogu, eta ohartzen bagara gehienak biktima gisa aitortuta ez daudela, Euskal Herriak bizi duen errealitatearen argazki nahiko fidela izango dugu.

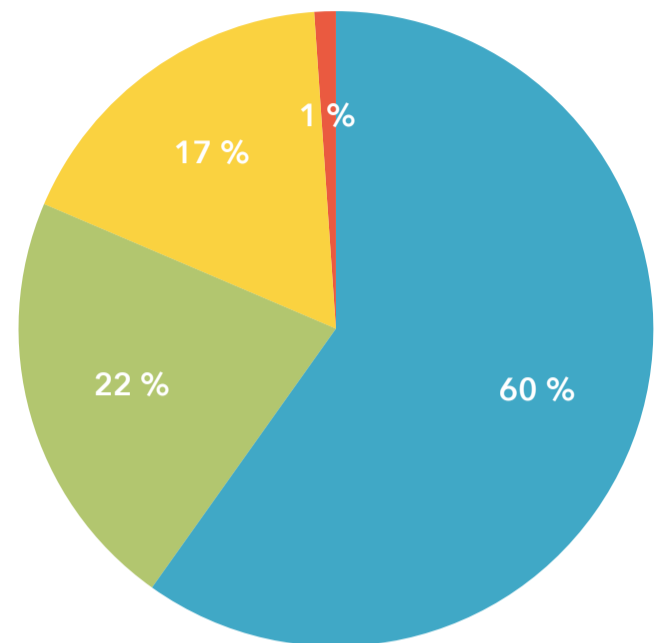
ESTATUAREN BIKTIMAK ZENBAKITAN

HERIOTZAK¹

366

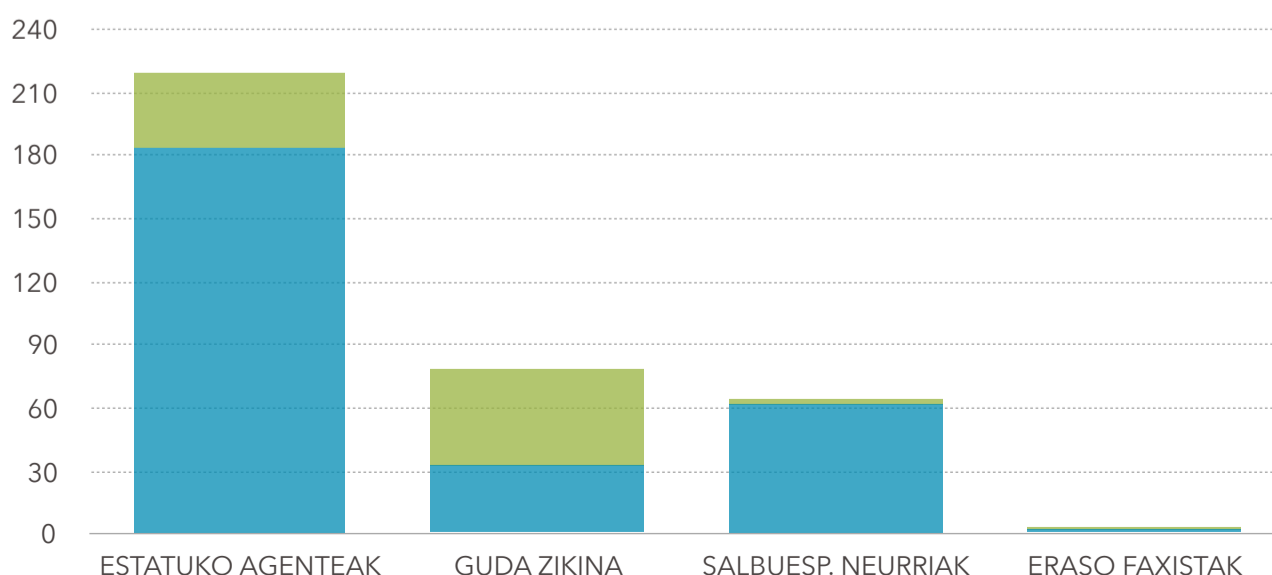
da Estatu Espainolak eta Frantsesak praktikara eramandako biolentziak eragin dituen biktima kopurua:

- Estatuko agenteek eragindako heriotzak: **219**
- Guda zikinak eragindako heriotzak²: **79**
- Salbuespenezko neurri politikoen aplikazioaren eraginez hildako pertsonak: **64**
- Eraso faxistak eta eskuin muturrekoak: **4**

OFIZIALKI AITORTUAK³: **88 biktima** (%24,04)

- Estatuak eragindako eskubide urraketak jasan dituzten 219 pertsonen artetik **35 aitortu dira ofizialki** "bizitzeko eskubidearen kontra segurtasun indarrek eragindako biktima" izendapenarekin⁴. Beste 5 hildako Espainiako Barne Sailak terrorismoaren biktima gisara onartu ditu, nahiz eragiletzaren inguruan zalantzak dauden. Guztira kasuen **%18,2** besterik ez dira.
- Guda zikinak eragindako 79 heriotzen artetik **46 pertsona aitortu dira⁵ ofizialki** ATE, BVE, GAL edo GAE taldeen biktima izendapenarekin. Hau da, **%58,2a**. 2 kasuren eragiletza ez dago argi.
- Salbuespenezko neurri politikoen aplikazioaren eraginez hildako **bi biktimak** jaso dute nolabaiteko aitortza herri erakundeen aldetik, baina sekula ez modu ofizialean⁶.
- Erasofaxisten eta eskuin muturrekoen ondorioz hildako 4 pertsonatik **2 soilik** onartu ditu Espainiako Barne Sailak terrorismoaren biktima gisara⁷.

TIPOLOGIAK

ESTATUKO AGENTEEN HILDAKOAK

- **Torturaren ondorioz:** 13 pertsona
- **Exekuzio bidegabeak:** 73 pertsona
- **Kontroletan:** 23 pertsona
- **Mobilizazioetan:** 28 pertsona
- **Fusilatuta:** 2 pertsona
- **Buruaz beste egitera behartuak:** pertsona 1
- **Bestelako inguruabarretan⁸:** 79 pertsona

Datuak polizia taldeen arabera:

- **Guardia Zibila:** 114 pertsona
- **Espainiako Polizia Nazionalea:** 71 pertsona
- **Ertzaintza:** 14 pertsona
- **Militarrak:** 10 pertsona
- **Udaltzaingoa:** 1 pertsona
- **Polizia frantsesa:** 2 pertsona
- **Besteak:** 7 pertsona.

Datuak garaika (1958tik aurrera):

- **1958tik 1975eko azaroaren 20ra arte (17 urte):**
Francoren diktadura: 68 pertsona.
- **1975eko azaroaren 20tik 1978ko abenduaren 6ra arte (3 urte):**
Trantsizioa Demokratikoa: 52 pertsona.
- **1978ko abenduaren 7tik 2019ra arte (41 urte):**
Demokrazia garaia: 99 pertsona.

GUDA ZIKINAK HILDAKOAK

- **Alianza Apostólica Anticomunista (Triple A):** 8
- **Batallón Vasco-Español (BVE):** 25 pertsona
- **Grupos Armados Españoles (GAE):** 5 pertsona
- **Grupos Antiterroristas de Liberación (GAL):** 29
- **Behartutako desagertzeak:** 4 pertsona
- **Guda zikina (nork bere gain hartu gabe):** 8

FAXISTEN ERASOTAN HILDAKOAK

- **Sastakaiz hilak:** pertsona 1
- **Mobilizazioetan:** 2 pertsona
- **Jipoien eraginez:** pertsona 1

SALBUESPENEZKO NEURRI POLITIKOEN ERAGINEZ HILDAKOAK

- **Salbuespenezko espetxe politikaren eraginez⁹:** 35 pertsona
- **Dispertsio politikaren eraginez:** 16 pertsona
- **Deportazioaren eraginez¹⁰:** 9 pertsona
- **Beren buruaz beste egitera behartuak¹¹:** 4 pertsona

Datuak garaika:

- **Dispertsio politika martxan jarri aurretik (1989):** 11 heriotza
- **1989tik aurrera, dispertsio politika abian, 2019ra arte:** 53 heriotza

Garrantzia handiko beste zenbait datu:

- Gaixotasun larri eta sendaezinak dituzten **21 pertsonak** espetxeratuta diraute¹².

KONTUAN HARTZEKO BESTE HERIOTZA BATZUK

Nazioarteko legediaren arabera heriotza guztiak ez dira giza eskubideen urraketak. Hala ere, Euskal Herriak bizi izan duen eta bizi duen gatazka politikoa gainditzeko bidean, ezinbestekoa da honekin estuki harremanatuta dauden beste **115 heriotza** ere aintzat hartzea. Gatazka behingoz gainditzeko, heriotza horiek gogoan hartu behar dira, sufrimendua eragin zutelako eta memoriaren parte ere badirelako.

Horrez gain, munduko beste herrialde batzuetako **5 pertsonak** ere bizitza galdu dute euskal gatazkarekin harremana duten inguruabarretan, edota elkartasun erakustaldietan.

ZAURITUAK

Oraingo ez dago Estatuak praktikara eramandako biolentziak eragindako zauritu kopurua modu globalean zenbatzen duen ikerketarik. Eusko Jaurlaritzaren datuen arabera¹³, 1960 eta 2013 urteen artean, **746** dira segurtasun indarrek zauritutako pertsonak, eta **426** talde parapolizialek edo eskuin-muturrekoek zauritutakoak.

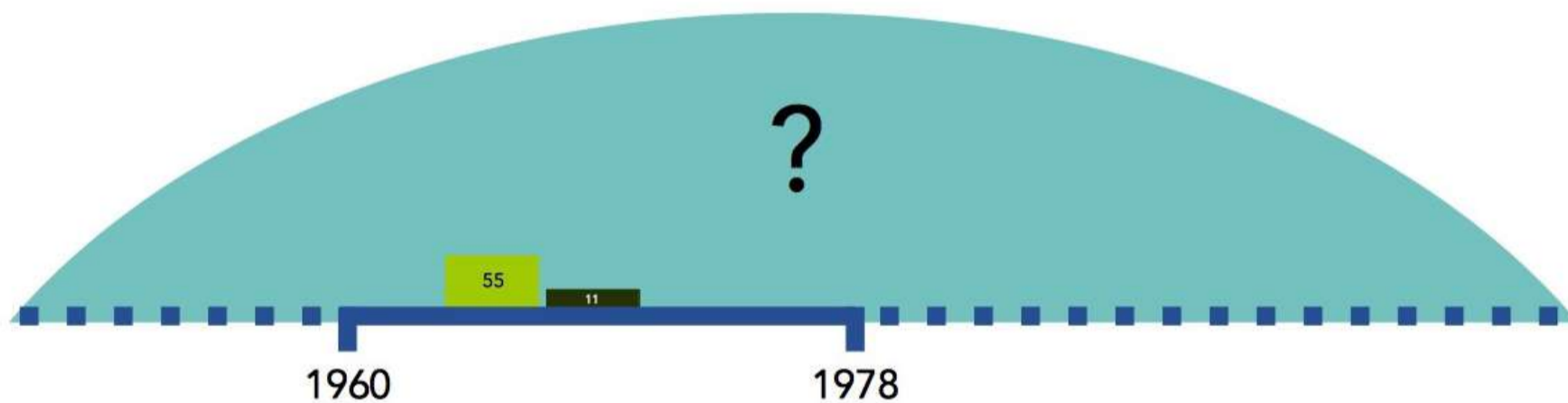
Hala ere, **errealitatea hori baino askoz zabalagoa da**. Adibide gisara, 1976. urteko martxoaren 3ko Gasteizko sarraskian bakarrik, 15 minututan, 60 zauritu larri izan ziren¹⁴ (horietatik 44 bala-zauriekin).

OFIZIALKI AITORTUAK

"Ahanzturatik ateratzen" txostenak¹⁵ **66 pertsona** zauritu aitortzen ditu:

- Su-armen bidez zauritutako 55 kasu,
- Gomazko balen ondorioz zauritutako 11 kasu.

Bistan denez, lan honek errealitatearen zati txiki bat soilik jasotzen du.

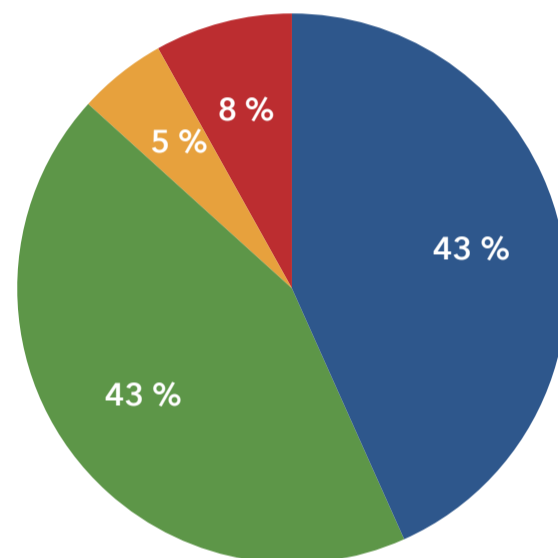
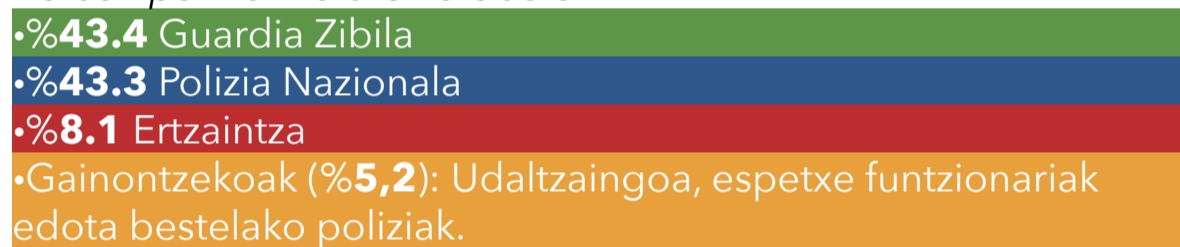
TORTURATUAK

4.113

tortura kasu (3.415 pertsonak jasan dituztenak), gutxienez, frogatuta daude, Guardia Zibilak, Polizia Nazionalak eta Ertzaintzak praktikatuak, EAeko torturaren inguruko ikerlanaren arabera¹⁶. Gainera, txosten horrek dio "zifra horiek kaltetuen datu errealaren azpitik daudela".

Beste alde batetik, Euskal Memoria Fundazioak dio bere Euskal Herriko torturaren ikerlanean¹⁷ **5.657 direla egiaztatutako tortura kasuak, 4.643 pertsonak pairatu dituztenak.**

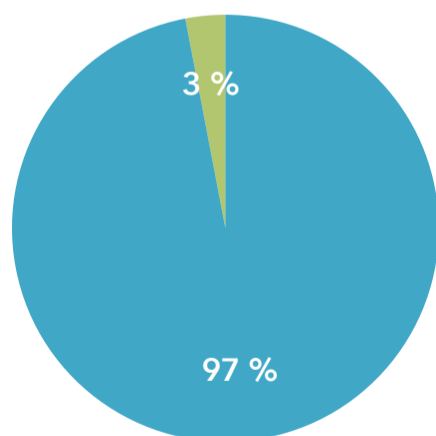
Datuak polizia motaren arabera:

Datuak generoka:

- %84,2 gizonezkoak.
- %15.8 emakumezkoak.

OFIZIALKI AITORTUAK: 103 biktima (%2,5)

•Aurkeztutako salaketa guztien artetik **31 pertsonak bakarrik lortu dute "torturaren biktima" kontsiderazioa** sententzia judizialen bidez (iturria: EAeko torturaren txostena). Gainontzeko salaketa guztiak artxibatuak izan dira.

•Beste alde batetik, Eusko Jaurlaritzaren 107/2012 dekretuaren Balorazio Batzordeak **1960 eta 1978 urteen arteko 72 tortura kasuren ebidentzia aitortzen du**, "Ahanzturatik ateratzen" txostenean jasotzen den moduan.

Estatu Espainola **12tan kondenatu dute** hainbat nazioarteko instituziok (Europako Giza Eskubideen Auzitegia, Nazio Batuen Erakundea...) praktika hori debekatzen duten hainbat tratatu ez bete izana egotzita.

AITORTZA OFIZIALERAKO ERAGOZPENAK

Estatuak praktikara eramandako biolentziak jasan dituzten biktimen aitortza maila oso baxua bada ere, sarritan oztopatu izan dira aitortza eta egia helburu zuten ekimenak.

Hona zenbait adibide:

- **Estatu espainolaren ezezkoa kalteordainak parekatzeari** aurrez biktima gisara onartuta zeuden estatu terrorismo kasuei, 29/2011 Legean zehaztu moduan (Estrasburgoko Giza Eskubideen auzitegian dagoen kasua).
- **Nafarroako Foru Komunitatean onartutako 16/2015 Legearen kontrako errekurtsioa** aurkeztea eta Legea bertan behera uztea. Honen bidez aitortu eta erreparatu asmo ziren eskuin muturreko taldeek eta funtzionario publikoek egindako motibazio politikoko ekintzek eragindako biktimak.
- **Bere horretan mantentzea 9/1968 Legea, Sekretu Ofizialen legea,** beranduago 28/1978 Legeak partzialki aldatu zuena: bigarren artikuluan dio materia klasifikatuak direla Legeak hala izendatutakoak, "Estatuaren segurtasuna eta defentsa arriskuan jarri dezaketenak, baldin eta eduki, informazio, datu eta objektu horiek autorizaziorik gabeko pertsonak ezagutzen badituzte". Orokorrean "segurtasun nazionala" arriskuan jar dezakeen informazio ororen zabalpena oztopatzea du helburu. Eta, hortaz, biktimen egia jakiteko dugun eskubidea mugatzen du.
- **Ikerketa judizial urriak eta oztopoz beteak:** sarritan desagertu izan dira ikerketa korapilatsuetan froga perizialak, edota epaiak eman dira "bertsio ofizialak" oinarri hartuta, Estatuko funtzionarioek praktikara eramandako biolentzia justifikatuaz eta giza eskubideen kontrako jarrerak legitimatuaz.
- **Kondekorazioak eta indultuak:** funtzionari asko eta asko salbuetsi izan dira giza eskubideak urratzeagatik zegozkien arduretatik, horrela krimen horiek inpunitate osoz estaliz. Tortura kasuetan inplikazioa izan duten ehun agente inguruk kondekorazioak mantentzen dituzte gaur egun, adibidez. Estrategia honek eragin duena izan da Estatuko agenteek eragindako giza eskubideen urraketa larriak ukatu edota justifikatzea, modu okerrean pentsatzeagatik horiek salatuta ETaren biolentzia legitimatzen zela.

ENDNOTES

---

¹ Iturria: Euskal Memoria Fundazioa. "Deklaratu gabeko gerra. Estatu terrorismoa Euskal Herrian". 2014.

² "Guda zikina" eta "Estatuko agenteak" tipologiak bereiztu egin dira, nahiz eta frogatuta dagoen ikertu diren guda zikin kasu guztietan Estatuko agenteak inplikaturik zeudela.

³ Iturria: Giza eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzeta Zuzendaritza, Eusko Jaurlaritza. <http://www.euskadi.eus/web01-apvictim/es/o11aConsultaWar/victima?locale=es>

⁴ 1960 eta 1978 urteen artekoak, Eusko Jaurlaritzaren 107/2012 Dekretuaren bidez.

⁵ 29/2011 Legearen bidez (Espainiako Gobernua), 32/1999 Legearen bidez (Espainiako Gobernuaren Araudia) edota 4/2008 Legearen bidez (Eusko Jaurlaritza). Hala ere, aurretik terrorismoaren biktima gisara aitortuta bazeuden ere, Estatu Espainiarrak ukatu egin ziren pareko trataera biktima hauei 2011. urtean, kalteordainak parekatzea ukatuta.

⁶ Iruñeko Udalaren Presidentzia Batzordearen erabakia (2018/11/26), eta Barañaingo Udalaren Osoko Bilkuraren erabakia (2018/11/29).

⁷ 29/2011 Legearen bidez.

⁸ Kategoria honek bere baitan hartzen ditu jatorri anizteta gertakariak, hala nola: ke-potoen eraginezko asfixia, kulata-kolpea buruan, polizia-autoarekin harrapatzea, infartoa polizia oldarraldiak eragindako inpresioagatik, tiroen osteko itotzea, hubil-hurbiletik jaurtitako tiroak liskarretan, Armadak abandonatutako materiala lehertzea...

⁹ Salbuespenezko espetxe politikaren eraginez edo dispertsio politikaren eraginez hildako pertsonez mintzo garenean, erreferentzia egiten diegu espetxe barruan aplikatutako salbuespenezko neurri politikoen eraginez gertatu diren heriotzei. Horiek etenik ez dute izan 1936. urteko altxamendu militarren ondoren kartzelak euskal preso politikoz bete ostetik. Beranduago, ehundaka euskal preso politikoko kartzelaratuak izan ziren Estatu Frantseseko hamarnaka kartzelatan, eta baita Europako hainbat herrialdeetako eta Latinoamerikako beste askotan ere. Hala ere, 1978. urtetik aurrera ekin zion Estatu Espainiak, lehenik, eta Frantsesak, beranduago, fase eta estrategia ezberdinetan, kartzela politika berriari, kartzelaratuak pertsonek kontrako presioa, mendekua eta suntsipena helburu zituen. Esaterako, euskal presoen bizi baldintzen galera eragin zuen espetxeko osasun arreta gabeziak eta gaitxotasunen prebentzio eta tratamendu egoki faltak. Gainera, 1989. urtetik aurrera, presoak Euskal Herrikan kanpora kokatutako hamarnaka espetxetara urrunduta ostean, mehatxu hori kartzelaratuakoen senide eta lagunengana ere zabaldu zen, horiek pairatu behar dituzten lekualdatzeak, bidaiak luzeak eta gastu ekonomikoak aintzat hartuta.

¹⁰ Francoren garaian ohiko mekanismoa izan zen denbora baterako deportazioarena, eta sedizioagatik, legez kanpoko asoziazioagatik edo "terrorismoagatik" kondenatutako pertsonek penintsulatik urrunduta lekuetara bidaltzen ziren. Diktadorearen heriotzaren ostean, akusazio berdinengatik kartzelaratuak zeuden hainbat pertsona "atzerriatuak" izan ziren (denbora epe labur batez mantendu zen inolako legezko babesik gabeko ohiz kaponko figura). Aldiz, Gobernu frantsesa izan zen errepresiorako tresna hori barra-barra baliatu zuena, modu bereziki aktiboan, gainera, 70. eta 80. hamarkadetan zehar, euskal errefuxiatu politikoen kolektiboaren aurka. Hasiera batean, epe laburrez, pertsonek lurralde frantsesaren baitara deportatu baziren ere (Yeu irla, Porquerolles, Valensole, Paris...), 1984. urtetik aurrera, eta Espainia eta Frantziaren arteko hainbat erresoluzio eta akordioaren eraginez (GAL bezalako taldeen Ipar Euskal Herriko jarduna efektu gabe utzi zutenak), deportazio errepresiorako mekanismo kuttun bilakatu zen: aurrerantzean hamarnaka euskal errefuxiatu Afrika eta Hego Amerikako hainbat eta hainbat estatutara deportatu zituzten, egundo oraindik askok bertan dirautelarik. Horietariko askok erasoak jasan dituzte, tortura saioak, mehatxuak, bahiketa saiakerak... Denetariko lazeria, nazioarteko zuzenbidean inolako kabitik ez dutenak. Horrez gain, pertsona horiei ukatu egin zaie lan arloan, osasun arloan edo arlo juridikoan egoera erregularizatu izateko eskubidea.

¹¹ Askok izan dira gatazkan inplikaturik agenteen ekintzen ondorioak modu zuzenean edo zeharkakoan pairatu behar izan dituzten pertsonek. Horietariko batzuk kontrarioki ziharduten aldean (erakunde armatuak, Estatuak...) ekintzen ondorio zuzen ezin kontsidera badaitezke ere, erabaki dugu zerrenda honetara gehitzea, Estatuaren presio zehatza eta zuzena pairatu ostean, beren buruaz beste egitea erabaki zuten 4 pertsonek. Gainontzeko kasuekin alderatuta testuingurua ezberdina bada ere, kasu horiek sustatu zituztenek ardurak haien gain hartu beharko lituzkete, eta gaitzespen soziala merezi dute.

¹² Iturria: Jaiki Hadi. "Kartzela eta osasuna 2018" txostena. <http://www.etxerat.eus/index.php/eu/txostenak/jaiki-hadi>

¹³ Euskal kasuan gertaturiko giza eskubideen urraketei buruzko oinarriko txostena (1960-2013): http://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/documentos_paz_convivencia/eu_def/adjuntos/giza_eskubideen_urraketak.pdf

¹⁴ Martxoak 3 elkarteak: <http://www.martxoak3.org/eu/gertakizunak/>

¹⁵ Euskal Autonomia Erkidegoan 1960tik 1978ra bitartean motibazio politikoko testuinguruan gertatutako giza eskubideen urraketei eta bestelako sufrimendu bidegabeen buruz Balorazio Batzordeak idatzitako txostena, Eusko Jaurlaritzaren 107/2012 Dekretuan jasotakoa betez: https://www.irekia.euskadi.eus/uploads/attachments/9854/TXOSTENA_ahantzuratik_ateratzen.pdf

¹⁶ Iturria: "Euskadin 1960 eta 2014 urteen artean gertatutako tortura ikertzeko proiektua" (2017): https://www.irekia.euskadi.eus/uploads/attachments/10776/ONDORIOAK_-_tortura_eta_tratu_txarren_ikerketak_2017-12-18.pdf

¹⁷ Azkenekoz 2016ko abenduaren 31an eguneratua.

